

Gerd von der Lippe

Kvinnelige fotballspillere har ikke baller

Man trenger stake og skjegg for å spille fotball. Da sier det seg selv at damene kommer til kort.

"Vi skulle vært elleve tigere, men var elleve kjerringer isteden!"

Daniel Nannskog

Som den naturligste ting i verden la daværende statsminister Kjell Magne Bondevik en tur til Spania for å se Molde spille en Champions League-kamp i 1999, slik han også la et møte med Frankrikes statsminister tett opp til Norges VM-kamp mot Marokko året før.¹ Kulturminister Trond Giske dro på guttetur med landslagstrener Åge Hareide og deler av finanseliten for å se Rosenborg spille uavgjort mot Chelsea på Stamford Bridge i høst. Det finnes nemlig en supertoleranse for menn og fotball i det norske samfunnet. Derfor blir Bondevik ekstra folkelig og sjarmerende gutteaktig når han ser fotball på statens regning. Og ingen stiller spørsmålstegn ved at landets kulturminister haiker med den økonomiske eliten når han får sjansen til å se en fotballkamp.

Den unaturlige mediedekningen

Fotballdekning på NRK og TV2

Mediehus	kvinnelige (%)	mannlige (%)	sendeflaten på sporten (%)
NRK	4	96	8 ²
TV2	7	93	52 ³

At fotball er landets største idrett vet de fleste, men at norske utøvere av begge kjønn også driver med minst 50 andre idretter er mindre kjent.

For mediesporten er til de til grader så absolutt herrefotballens: Fotball utgjorde 36 % av alle sportsoverføringer på *TV2*, *Zebra*, *NRK1*, *NRK2*, *TVNorge* og *TV3* i 2006. *NRK1* viser stor bredde i sportssendingene, hvis vi ikke har et kjønnsperspektiv. Det er imidlertid ingen fotballfeber i *NRK-TV* så lenge *TV2* har rettighetene til denne idretten.

Kvinnelige fotballspillere kommer altså ikke opp i mer enn 7 % av totalen i noen av de to store kanalene. I tillegg er kommentatorene og gjestene i tv-studio som regel menn, bortsett fra de få gangene kvinner spiller fotball.

Sporten i aviser og på internett speiler ganske godt dekningen i TV. I 2001–2002 utgjorde herrefotball 52 % på sporten i skandinaviske papiraviser.² Kvinnefotball ble ikke registrert engang. Håndball fikk 8 %. Det samme gjorde ski og vinteridretter, i et år hvor det ble arrangert vinter-OL. Uten håndball og skiløpere, ville kvinneidretten nesten vært på nullpunktet. For samlet sett viet

skandinaviske papiraviser 8 % av sporten til kvinneidrett, 80 % til mannsidrett og 12 % handlet om begge kjønn.

Men under store mesterskap er kvinnefotballen synlig. Den 12. september i år spilte både kvinnelandslaget og herrelandslaget viktige kamper. Kvinnene hadde sin åpningskamp i VM og herrene spilte kvalifisering til EM. Det gir et godt grunnlag for å sammenlikne den norske mediedekningen. *TV2* sendte herrefotball i to timer og fem minutter, mens *NRK1* sendte kvinnefotball i hele tre timer og fem minutter, inkludert reprise og VM magasinet.

Riksavisene³ hadde til sammen tre ganger så mye mannsfotball, dagen etter, 16 sider mot fem sider kvinnefotball.

Utsagn fra 1970 til 2005

På begynnelsen av 1970-tallet inspirerte deler av kvinnebevegelsen og idrettsinteresserte unge kvinner daværende sportsredaktør i *Dagbladet*, Leif Isdal, til å starte en mediedebatt om fotball og kjønn. Kvinner i Norge kom seint med i klubbefotballen, spesielt i forhold til Italia og Tyskland, men også sammenliknet med Sverige og Danmark. At kvinnefotballen i England, med sine 150 lag, fikk en bråstopp allerede i 1921, skyldes at det engelske fotballforbundet nektet klubbene å la kvinner spille på sine arenaer.⁴ Her hjemme arrangerte avisen *Dagbladet* og idrettsklubben Frigg det første norske, uoffisielle mesterskapet i 1971. *Aftenpostens* sportsjournalist ser fortsatt ut til å være skeptisk til denne fotballen tre år senere, i 1974:

Norgesmesterskap i damefotball er uoffisielt, og det bør det fortsette med. Hvor lenge bestemmer damene selv. Det finnes noen som vil gi tittelen "Norgesmester" til vinneren av denne turneringen. De kan ikke ha respekt for materien. Vi var på Idrettshøgskolen i går, og det vi så på to baner var nok til å fastslå at trening med fotball, og forståelsen av spillet var på et begynnerstadium [...] Det er ikke lett å få en gullmedalje, og den skal i hvert fall ikke deles ut når innsats begrenses etter fremmøte.⁵

Journalisten forsikret at han ikke var prinsipielt mot kvinnefotball. De var bare ikke verdige til å smykke seg med tittelen "Norgesmester". Ifølge denne var fotografen og han "pliktet" til å dekke begivenheten, derfor gjorde de bare jobben sin når de skrev om hva de så ute på banen. Uansett kan bildeteksten om at det gikk litt "hurra-meg-rundt", stå som symbol på kvinnefotballen i 1974 sett med mannsøyne.

"Fotballdamene raste mot *Aftenposten*". Det var en av overskriftene i *Dagbladet* dagen etter. Her avslører Isdal journalisten bak signaturen "Ra.L". Han skal, ifølge sportsredaktøren, bare ha sett på kampene i 20 minutter. Fotballformannen i Frigg brukte uttrykket "en simpel form for journalistikk".

For oss som arrangør ødela denne artikkelen hele arrangementet, radioen nektet f. eks. å ta imot resultater lørdag kveld, de tre åra vi tidligere har arrangert mesterskapet har NRK offentliggjort resultatene. Artikkelen ødela også for finalekampen vår i går. Jeg vil tro den kostet noen tusenlapper — Men verre er uthengingen av jentene. Dette mesterskapet har vist en klar nivåheving.⁶

Endelig, i 1976, ble klubb fotballen organisert, om enn etter mye bråk.⁷ Det var ikke grenser for argumenter mot kvinne fotballen. Vi fikk høre alt fra at "dame fotball er tåpelig", at "kvinnelige fotballspillere hadde forsøkt å forføre" en klubbleders kone, i tillegg til at harde fotballer kunne ødelegge kvinnes bryster.⁸ Det første offisielle NM ble spilt i 1978. Tretten år senere, i 1991, vant landslaget det uoffisielle verdensmesterskapet og i 1995 vant de det første offisielle VM for kvinner. *Dagblad*-sporten hyllet vinnerne slik:

I 25 år har jentene blitt sammenliknet med gutta. Nå er det slutt. For i går ble jentefotball noe mer enn TV-hygge for pensjonister. Hege Riise og resten av fotballjentene er blitt underholdning for oss alle.⁹

Før avreisen til mesterskapet i Sverige, ble herrelandslaget intervjuet på *NRK* om kvinnes muligheter i mesterskapet. Det ble et selsomt skue, med et flirende landslag rundt keeper Frode Grodås, som så vidt klarte å holde seg alvorlig da han forsøkte å stotre fram noen høflige ord og lykkeønskinger på veien. Alle var ikke like begeistret etter at mesterskapet var over heller, til tross for at Norge var blitt verdensmestere. Som redaktør av *Kapital* publiserte Trygve Hegnar artikkelen "Jævla dårlige fotballdamer":

Norske kvinnelige fotballspillere lager mål på corner, fordi de kvinnelige målvaktene mest er som opphengte melsekker. De når ingenting som ikke kommer rett på [...] ballen sparkes i ørska hit og dit. Det er måking av ballen fremover i det håp at noen finner den [...] Det er ikke mange som vil betale for å se keitete damer løper forvirret hit og dit, uten kraft til å mæle til ballen.¹⁰

Finansmannen avslutter artikkelen som følger: "Damefotball, unnskyld at vi ler. De får betalt for det de yder. Punktum." Og Hegnar ga seg ikke. Etter at landslaget vant 3–2 over Sverige i EM-semifinalen i England i 2005, kjørte finansmannen kommentaren sin i reprise. Denne gangen som en kommentar i *Finansavisen*. For kvinnefotball var like kjedelig som å se maling tørke. Han fikk også med seg Vålerengapatriot og *Klassekampens* spaltist Arild Rønsen, som mente at kvinnefotball er ok, bare det ikke er et "offentlig fenomen".¹¹

Men noe har endret seg siden 70-tallet. Kvinnene spiller bedre fotball og det har de fleste sportsjournalister fått med seg. *Aftenpostens* sportssjef, Bertil Vaderhaug, svarte slik på Hegnars artikkel:

Like sikkert som at myggen surrer i het sommernatt, dukker like iltre kritikere opp når norske fotballjenter kjemper om medaljer i VM, EM eller OL [...] Gårsdagens thriller på Halliwell Jones Stadion var i hvert fall mange ganger mer underholdende enn mange av de kampene jeg har gjespet meg gjennom med det norske herrelandslaget de siste årene.¹²

Til gjengjeld ville Hegnar høyst sannsynlig fått mye støtte fra ulike sportsbloggere. Under VM i Kina skrev Esten O. Sæther en utfordrende artikkel under tittelen "Bare jenter teller i OL". Det er, ifølge Sæther, dette kjønnet som burde få pengene for å forberede seg til Beijing–08. Han trakk fram blant annet håndball og fotball. Her var det både verdenstopp og breddeidrett. Artikkelen vakte selvsagt sterke reaksjoner på nettet. En mann fra Oslo produserte dette:

De [kvinnelandslaget i fotball] er gode i sin klasse. Dessverre er det nå en gang slik at de færreste er interessert i handicapklasser. Om det nå dreier seg om basketball for folk som kan gå, alpint for blinde eller fotball for kvinner, kan folk gjerne la seg imponere av hvilket talent som framvises på tross av manglende fysiske forutsetninger. Likevel er det bare de aller beste utøverne av en idrett man ønsker å se på; kvinneidrett som annen idrett med handicap, kan derfor aldri nå den samme interessen, prestisjen og beundringen. Sånn er det bare!¹³

En annen mann skrev dette ironiske innlegget under fullt navn, Ola Ranheim, samme dag:

Du ser aldri en kvinnelig venstrevning bli taklet, reise seg, sanke sammen de blodige beinpipene i gresset, legge de tilbake i skoa, og fortsette å løpe, eller en spiss med åpent kraniebrudd stupheade ballen i krysset. Du kan gi jentene en ball å leke med, men aldri BALLER.

Her er et tredje mannsinnlegg:

Man kan ikke si at jenter spiller fin fotball. Underholdende, ja. Men ikke på samme måte som guttefotball. Underholdende fordi man aldri vet hva som kommer til å hende. Tenker da spesielt på keeperredninger, men også pasninger som ikke helt holder mål.

De tre bloggerne møtes i en felles, gammeldags måte å gjøre seg til mann på. Den kalles for en essensialistisk maskulinitet, fordi essensen — kjernen — i denne mannstypen forholder seg til ideen om den uovervinnelige urmannen.¹⁴ Det er et mannsideal som uttrykker mytiske egenskaper om helter, store kamper og kan gi seere og lesere en følelse av felles tilhørighet. Siden fotball i de fleste land er knyttet til mannskulturer, ydmyker man motstanderne og taperne best ved homoseksuelle og kvinnelige metaforer.¹⁵ Slik fryses bilder av menn fast i en verden i endring: Mannskropper er normalen og utgangspunktet. Å drite ut kvinnefotball ser ut til å ha blitt en mannsport blant flere bloggere. I kraft av sitt kjønn har de en legitim rett til å eie fotballen. Derfor er det også en mannsgreie å mene noe om denne idretten. Her er det på sin plass å bruke Pierre Bourdieus tese om at "den maskuline ordens styrke kommer til syne ved at den opptre som *nøytral*"¹⁶. Alle kan jo se at mannlige fotballspillere løper fortere enn kvinnelige og skyter hardere. De unge mannlige bloggerne har tatt opp i seg en seiglivet maskulin kjønnsorden, der bilder av menn som gruppe ikke bare er normalen, men overordnet kvinner som gruppe — uansett hva disse måtte prestere og stå for. Menn har baller. Det har ikke kvinner. Derfor har kvinner en minuskropp.

Stereotyper i dagens mediesport

Trygve Hegnar er ikke alene om å representere middelaldrende menn med machokomplekser. Siden han overtok som landslagstrener har Åge Hareide utmerket seg med å bruke kvinnelige attributter som skjellsord.

Høsten 2004 hadde landslaget fortsatt muligheten til å kvalifisere seg til VM-sluttpillet 2006. Forutsetningen var at de slo Skottland, og skulle de norske spillerne lykkes med oppgaven må laget stille med ekte mannfolk. "Vi

må stille med noen som har litt skjeggstubber i Glasgow", sa han, og la til at:

Vi må kanskje legge bort det å være ambisiøse, det å være bildeskjønne på banen [...] Det å stå i mot på Hampden Park, det å ha litt stake i seg, blir utrolig viktig.¹⁷

Å spille med "stake" skulle skille gutter fra menn. På spørsmål fra VG om å utdype hva han legger i uttrykket, forklarer Hareide at det handler om å tre "en jernstang gjennom kroppen fra nakken og ned til ballene. Du blir litt stiv i kroppen, men hvis du fortsatt står oppreist, har du stake".¹⁸ Det er mange assosiasjoner til den rette rygg og maskulin dominans i flere kulturer og tidsaldre. På slutten av 1800-tallet var en slik rygg et ideal i idretten. Det kom til uttrykk i sykling, roing og skihopp. "Giv akt!" er en viktig kommando i det militære. Bourdieu viser hvordan måter å føre kroppen på skal innprente maskulin ære og feminin underkastelse.¹⁹ En rett rygg og konfrontasjon med blikket, står som motpol til kvinners bøyd hode og myke kroppsholdning. For Hareide er det imidlertid ikke tilstrekkelig med assosiasjoner om den rette rygg. Et år senere, etter det norske tapet mot Tsjekkia, følger han opp idéen om at det er "ekte menn" som spiller "ekte fotball". Og grunnen til at det norske landslaget tapte, var at de ikke oppførte seg som skikkelige mannfolk: "Vi var rett og slett for mye damete utpå Ullevaal. Vi trippet rundt på høye hæler og vi lot oss flytte altfor lett."²⁰ Det norske laget tapte altså ikke fordi de var for dårlig organiserte, slo for upresise pasninger eller møtte en teknisk bedre motstander. De tapte fordi de ikke var mandige nok. Eller snarere: de ble umandige da de tapte, og den største ydmykelsen man kan utsette en taper for er å avkjønne ham ved å gi ham kvinnelige tilnavn.

Det norske herrelandslaget spilte bare uavgjort 1–1 mot Tyrkia på Ullevaal den 15. august, 2001. John Carew brente en straffe. Verre var det at Tore André Flo skjøt over et åpent mål fra tre meter. Desken på Dagbladspporten produserte derfor denne ironiske overskriften:

"Se her, MISS NORWAY. Dette er en ball... Dette er et mål...
Resten må dere finne ut sjøl"

Slitte utsagn blir som nye

Utskjelling av dårlige prestasjoner hos mannlige fotballspillere blir virkningsfulle via metaforene "miss Norway", "for mye damete utpå Ullevaal" og "kjerringer". Bloggerne går et skritt videre med kvinnelandslaget i "handicapklassen", "har ikke baller" og "manglende fysiske forutsetninger", slik at fotball blir fremholdt som en idrett for menn og ikke for kvinner. Så enkelt er det å skru klokka tilbake 100 år. For kvinner har ikke det som skal til, siden de dessverre er født og innelåst i feil kjønn.

For noen er dette så selvsagt — et doxa — fordi enkelte aktører ikke reflekterer over hva som sies eller skrives. Når de derimot gjør det med fullt overlegg, slik som de tre bloggerne, vil jeg bruke uttrykket macho maskulinitet. Her dyrkes ideen om "carpe phallum" (grip penis), om mannen som presterer kontinuerlig.²¹ Mannskropper dyrkes i kraft av sin opphøyde idretts- og koloniale historie. Her er måter å gjøre seg til mann på som passer for en gruppe menn med liten makt i de offentlige rom, og som både leiker og i dypt alvor stresser med å være politisk ukorrekte. De kan tilhøre marginale grupper i samfunnet, men ikke nødvendigvis. Hegnars macho maskulinitet kan nok først og fremst representere eliten som i sin ungdom har drevet med idrett.

Elitens forhold til "det folkelige" kan, som Bourdieu påpeker, bestemmes av den posisjonen de har i maktfeltet.²² Aktører kan bruke sine interesser i blant annet idrett for å vinne posisjoner i ulike felter hos eliten. Hvis en skal trø riktig, må en vite hva som rører seg blant folk. Hegnar skriver for aktører i finansfeltet. Verdien av gullmedaljer i idrett ville, slik jeg tolker han, minke kraftig når kvinnelige målvakter var "som opphengte melsekker" og når spillet preges av "måking av ballen fremover". Han kunne like gjerne ha kopiert *Aftenpostens* artikkel fra 1974: "Det er ikke lett å få en gullmedalje, og den skal i hvert fall ikke deles ut når innsats begrenses etter fremmøte". Men Hegnar misforsto hva som var negativt og positivt folkelig både i 1995 og i 2005: Sportsjournalistene hadde endret holdning fra 1970-tallet. Det hadde tydeligvis ikke Hegnar fått med seg.

Mange kvinner svarte på bloggernes innlegg under VM i Kina. Et argument som gikk igjen var at forskjellen mellom manns- og kvinnefotball, kan sammenliknes med forskjellen mellom norsk herrefotball og de beste lagene i Europa. Det underkommuniseres i norske medier, fordi det ville kunne ta noe av interessen fra norske, mannlige fotballspillere. I så fall måtte TV2 og norske sportsjournalister endre sin oppfatning av sportslige nyhetsverdier. Mye av mannskrytet i fotball ville bli lagt dødt, og de mange erklæringene om "enestående" mål, redninger, taktikk og teknikk ville blitt sjeldnere. For at fotball fortsatt skal koples sterkt til tradisjonell maskulin identitet, må flere meningsyttere opprettholde skillet mellom de to kjønn. Når kvinnelige toppidrettsutøvere i friidrett, ski, håndball, vektløftning og bryting deltar i internasjonale konkurranser, blir de sjelden eller aldri sammenliknet med mannlige utøvere. Dette skjer fremdeles i fotball, selv om det heldigvis er bevegelse i måten å beskrive kvinnelige fotballspillere på. Likevel er det fortsatt et velkjent grep å beskrive kvinnelige fotballspillere av ypperste klasse med maskuline metaforer og uttrykk. VMs beste tekniske spiller, Brasils Marta Vieira de Silva, får derfor denne overskriften: "Hun kan spille som en mann".²³ Landslagsspiller Lise Klaveness spiller i samme klubb som Marta. Å uttale at den brasilianske utøveren spiller som en mann, blir for henne å smigre det motsatte kjønn.²⁴ Forskjellen mellom kjønnene i fotball handler, ifølge henne, mer om fysikk enn på mentalitet og spillestil. Hva med denne overskriften? "Marta spilte som bare en kvinne kan gjøre det".

Menn som snakker om menn

Herrefotball setter dagsorden på sporten. Aktørene som kontrollerer nøkkelkodene i norsk sportsjournalistikk, og da spesielt i fotballjournalistikken, danner et nettverk i en "maskulin eksponeringsindustri",²⁵ fordi det stort sett er menn som omtaler menn og slik sett reklamerer for menn på sporten.²⁶ Fra et feministisk ståsted skjer dette på bekostning av kvinnefotballen og kan beskrives som taushetens kjønnete retorikk²⁷. Dette fordi den er så å si usynlig i mediene. Siden sportsredaksjonene oftest er dominert av middelaldrende fotballinteresserte menn, ser vi foreløpig ikke mange kvinnelige reportere kommentere fotballkamper. I programmet "4-4-2 Bakrommet: Fotballmagasin" på NRK2 har kvinnefotball ikke vært et tema til nå i 2007. For redaktøren er det helt "naturlig", fordi mannsfotball er forstått som selve kunnskapen — *nomos* — i fotballjournalistikken. Jeg forstod Susann Michaelsen, journalist i NRK-sporten, dit hen at det er mannfolkene som i stor grad bestemmer hvem som skulle dekke hva.²⁸ Så har da også sporten en mannlige sportssjef, tre mannlige redaksjonssjefer og åtte mannlige vaktsejfer.²⁹ Slik sett var det ikke tvil om at "gutta" hadde definisjonsmakten på hvilke nyheter som var viktigst.

I et radioprogram i vinter mente Davy Watne at det var en risikosport for en kommersiell kanal som TV2 å profilere de beste kvinnelige fotballspillerne på en markant måte. Sportssjef i samme kanal, Bjørn Taalesen, hadde blant annet denne kommentaren:

[Kvinnefotballen] har en lang og tøff vei å gå, vanskelig fordi de har levert varene. Det kommersielle hjulet [gjør det] dobbelt så vanskelig å være jente i en mannsdominert fotball.³⁰

Underforstått: de er blant verdens beste uten å ha fått verken mediedekningen eller den økonomiske uttellingen de hadde håpet på. Sportssjefen presiserte at landslaget har oppnådd meget gode internasjonale resultater, "men at det viser seg vanskelig å få utnyttet dette til målbare resultater i oppmerksomhet hjemme".³¹

Ifølge sportssjefen i VG, Trond Johannessen, har avisa hatt som mål å satse mer på kvinnefotball, men "[...] vi er påvirket av historien, hvordan det har vært, og det er vanskelig å bare snu om totalt på det."³² Av seks sportssjefer i NRK, TV2, *Aftenposten*, VG, *Dagbladet* og *Dagsavisen*, var det bare TV2 og *Dagbladet* som vurderte sporten som konservativ når det gjaldt dekningen av kvinne- og mannsfotball. Tormod Brenna i *Dagbladet* la til:

Det er ikke vår oppgave å skape nye trender. Idretten må selv lage et produkt som blir populært, bl.a. slik skiskytterne gjorde.³³

I en meget vanskelig økonomisk situasjon satser *Dagbladet* mer og mer på herrefotball, følgelig blir kvinnefotball og andre idretter nesten usynlige. Sportssjefene i TV2 og VG problematiserer endringsmulighetene og viser til at historien fanger og de økonomiske realiteter ikke gjør det lett for kvinnene.

Så lenge norske aviser var knyttet til politiske partier, var kravene til inntjening små. Etter at de fikk sin "frihet" ble de mer og mer avhengig av annonser og opplag. Som Pierre Bourdieu påpeker har journalistikken mistet mye av sin autonomi, fordi det er knyttet nærmere til det økonomiske feltet, ikke minst på grunn av kravet om aksjueutbytte og akseptable seer- og lesertall.³⁴

Å opprettholde hegemoniet

Fotball kan forstås som menns siste skanse i samfunnet, der de kan vise sin overlegenhet og spille ut sine følelser uten innblanding fra det annet kjønn. Den svorne tilhengeren kan dyrke sin maskulinitet, ikke gjennom vold, men gjennom sin hengivenhet til mannen og ballen.

I en verden i endring, der kvinner stadig erobrer nye områder, flere menn tar del i omsorgsarbeid og mannlige fotballutøvere spiller med stylet hår, tvholder et stort antall av guttaboys på fotballen som sin fastfryste del av identiteten sin. De kan dele opplevelsene sine med kvinner, men da må disse først og fremst dyrke herrefotballen.³⁵ Når tradisjonelle mannsideal er truet, vil mange tendere mot å fremheve mannens fysiske styrke, slik at hegemoniet kan opprettholdes. Riktignok fremstår Hegnar og Rønsens holdninger allerede som gammeldagse, om enn ikke helt utdaterte. Uttrykk som "vi skulle vært elleve tigere, men var elleve kjerringer", er kanskje på vikende front, men det er ingen selvfølge så lenge en mann i Åge Hareides posisjon uttrykker seg som han gjør. Som landslagstrener er han en sentral rollemodell, ikke minst for mange unge fotballgutter. Når han understreker at man må være et skikkelig,

skjeggete mannfolk — med stake og uten håndveske — for å spille fotball, nører han opp under alle fordommer som finnes mot kvinner generelt, og kvinnelige fotballspillere generelt. Han er den enkeltperson i norsk toppfotball som tydeligst markerer at fotballen tilhører mannen: Han samler troppene rundt seg. Og i den troppen er det ikke plass til noe som kan mistenkes for å være sivilisert.

-
- ¹ Bratholm, Eva: "Supertoleransen for menn og fotball". *Dagbladet*, 13.09.1999.
Ifølge Bratholm planla Bondevik idrettsturen lenge før møtet med statsministeren.
- ² Monday Morning. "Industry or independence?" Special print. Mediekonferanse: *Play the Game*, København, 10–14 november, 2002. *Aftenposten* og *VG* var med fra Norge, samt fire danske og to svenske papiraviser. Sporten i 225 aviser ble analysert fra 08.04.01 til 27.08.02.
- ³ Papiravisene var *Aftenposten*, *VG*, *Dagbladet* og *Dagsavisen*.
- ⁴ Skogvang, Bente, Ovédie: *Toppfotball -- et felt i forandring*. Doktorgradsarbeid, Norges Idrettshøgskolen: 45, 2006.
- ⁵ "Ra.L": "Jentene begynte svart, men ..." *Aftenposten*, 31.08.1974.
- ⁶ Isdal, Leif, 1974: "Fotballdamene raste mot *Aftenposten*". *Dagbladet*, 02.09.
- ⁷ Lippe, Gerd, von der: *Idrett som kulturelle drama*. Cappelen Akademisk Forlag, Oslo: 174, 2001.
- ⁸ I regi av "Idrettsaksjonen" var jeg en av de aktive for å få NFF til å godta kvinnefotballen.
- ⁹ *Dagbladet*, 10.12. 1995.
- ¹⁰ Hegnar, Trygve: "Jævla dårlige fotballdamer". *Kapital*, nr. 12, 1995.
- ¹¹ Lippe, Gerd, von der: "Rønsens damer". Kronikk, *Klassekampen*, 22.10.2003.
- ¹² Bertil Valderhaug: "Gode som gull". *Aftenposten*, 17.06.2005.
- ¹³ Oslomann: "De er flinke". *Dagbladet.no*, 20.09.2007.
- ¹⁴ Connell, Robert, W.: *Masculinities*. Polity Press, Cambridge og Oxford: 68, 1995.
- ¹⁵ Archetti, Eduardo: "Fotball og Nasjonalt etos". I Olsen, Egil (red.): *Fotball mer enn et spill*. Cappelen forlag, Oslo
- ¹⁶ Bourdieu, Pierre: 17, 2000, nevnt tidligere.
- ¹⁷ Rasmussen, John: "Hareide varsler stygg fotball". *Dagbladet.no*, 09.09.2004.
- ¹⁸ Johannessen, Trond: *Email til Cathrine Sandnes*, 16.10.2007.
- ¹⁹ Bourdieu, Pierre: *Den maskuline dominans*, Pax Forlag, Oslo: 36–37, 2000.
- ²⁰ *VG*, 16.11.2005.
- ²¹ Lippe, Gerd, von der: *Endring og motstand mot endring av femininiteter og maskuliniteter i idrett og kroppskulturer i Norge: 1890–1950*. Doktorgradsarbeid. Institutt for samfunnsvitenskapelige fag, Norges Idrettshøgskole, 1997.
- ²² Bourdieu, Pierre: "The use of People". I Bourdieu, Pierre (red.): *In other words*. Polity Press, Cambridge, 1990.
- ²³ Enerstvedt, Vidar: "– Hun kan spille som en mann". *VG Nett*, 25.09.2007.
- ²⁴ Enerstvedt, Vidar: "– Carew ikke i nærheten av Marta". *VG Nett*, 25.09.2007.
- ²⁵ Knut Helland var først ute med begrepet "eksponeringsindustri" i *Sport, Medier og Journalistikk*. Fagbokforlaget. Bergen, 2003.
- ²⁶ Bare 9 % av norske sportsjournalister var kvinner pr. mars 2007 ifølge Reidar Sollie. Dette er en europeisk trend. "Sports, Media and Stereotypes". Her er aviser og TV fra Island, Litauen, Norge, Østerrike og Italia analysert. Undertegnede stod for de norske analysene. www.gender.is/sms.
- ²⁷ Berit von der Lippe var først ute med dette uttrykket.
- ²⁸ Foredrag på Journalisthøgskolen, Oslo, mai 2007.
- ²⁹ Email 10.10.2007.
- ³⁰ Taalesen, Bjørn. Intervju. 27.06.2006.
- ³¹ Email 10.10.2007.
- ³² Johannessen, Trond. Intervju. 02.06.2006.
- ³³ Brenna, Tormod. Intervju. 01.06.2006 og telefonsamtale 05.10.2007.
- ³⁴ Bourdieu, Pierre: "The Political Field, the Social Field, and the Journalistic Field". I Nenson, Rodney & Neveu, Erik (red.), 2005, nevnt tidligere.
- ³⁵ Johnsen, Elisabeth Skoglund: *Den kollektive kroppen. En antropologisk studie av kropp blant norske fotballspillere*. Mastergradsoppgave. Sosialantropologisk institutt.

Universitetet i Oslo, 2007.

Published 2008-12-11
Original in Norwegian
Contribution by Samtiden
First published in *Samtiden*, 4/2007
© Gerd von der Lippe/Samtiden (Norway)
© Eurozine